Suomen Taiteilijaseura

26.5.2025

Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle
Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 31/2025 vp)

Suomen Taiteilijaseuran lausunto käsittelee Taide- ja kulttuurivirastoa.

Suomen Taiteilijaseura on tyytyväinen, että lakiluonnoksen kuulemisessa taide- ja kulttuurialan toimijoiden runsas lausuntopalaute otettiin huomioon, ja nyt hallituksen esityksessä apuraha- ja taidepalkintopäätöksissä vertaisarviointi on säilymässä lakiin kirjattuna. Tämä on keskeinen parannus, sillä vertaisarviointi on keskeinen osa taiteen autonomiaa eli itsemääräämisoikeutta. Lisäksi lain perustelutekstiin on lisätty maininta taiteen autonomian turvaamisesta ja keinoista, millä siihen päästään. Keskeinen parannus on myös se, että taide- ja kulttuurineuvostoa asetettaessa tullaan kuulemaan taiteen ja kulttuurin kannalta keskeisiä tahoja. Nämä edellä mainitut parannukset on erittäin tärkeää säilyttää valiokuntakäsittelyssä.

Jotta uudesta virastosta tulisi kuvataiteilijoiden kannalta mahdollisimman toimiva, ehdotamme vielä seuraavaa kolmea parannusta:

1. Taide- ja kulttuuriviraston lakisääteisissä tehtävissä on säilytettävä taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistäminen

2. Taide- ja kulttuurineuvostossa tulee olla edustettuna taiteen tekemisen asiantuntemusta

3. Taiteilijajärjestöjen suora nimeämisoikeus vähentäisi turhaa työtä sekä järjestöissä että virastossa

1. Taide- ja kulttuuriviraston lakisääteisissä tehtävissä on säilytettävä taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistäminen

Hallituksen esityksessä uuden Taide- ja kulttuuriviraston lakisääteisiin tehtäviin ei ole sisällytetty kaikkia nykyisen Taiteen edistämiskeskuksen lakisääteisiä tehtäviä. Laista oltaisiin poistamassa kirjaus taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämisestä sekä viittaukset kansainvälisyyteen. Suomen Taiteilijaseuran näkemys on, että **taiteilijoiden**

toimeentuloedellytysten edistämisen tulisi säilyä olla viraston lakisääteisenä tehtävänä.

HE:n mukaan (s. 85):

> *” Momentin 2 kohdan mukaan viraston tehtävän olisi luoda edellytyksiä taiteen tekemiselle ja taiteilijoiden työskentelylle. Kohta vastaa sisällöllisesti voimassa olevan Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain 3 §:n 3 kohdassa säädettyä tehtävää. Pykälässä ei erikseen mainittaisi voimassa olevan Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain 3 §:n 4 kohdassa säädettyä tehtävää osallistua taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen. Taiteen edistämiskeskus on toteuttanut tehtävää toimimalla asiantuntijana muun muassa taiteilijoiden sosiaali- ja eläketurvaa koskevissa asioissa sekä muissa taiteilijoiden toimeentuloon liittyvissä asioissa. Tämän tyyppisestä osallistumisesta asiantuntijana muun hallinnonalan viranomaisten vastuulla oleviin tehtäviin ei ole katsottu tarpeelliseksi säätää erikseen.”*

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, tämä tehtävä on sisältänyt asiantuntijana toimimista taiteilijoiden sosiaali- ja eläketurvaa koskevissa asioissa sekä muissa taiteilijoiden toimeentuloon liittyvissä asioissa. Suomen Taiteilijaseuran näkemys on, että tästä on tarpeen jatkossakin säätää erikseen.

Taiteilijajärjestöt ovat tuoneet useasti esiin, miten heikosti TE-palveluissa ja muidenkin viranomaisten toiminnassa tunnetaan taiteilijan työn luonne. Tämä käy ilmi myös laajoista kulttuuripoliittista tutkimuksista, kuten uusimmasta Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen *Taiteen ja kulttuurin barometrista 2024*.[1] Taiteilijat työskentelevät tyypillisesti palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa, ja lisäksi toimeentuloon kuuluvat tyypillisesti apurahatulot ja tekijänoikeustulot. Taiteilijoiden ja muun luovan alan toimeentuloa leimaavat epäsäännöllinen ja vaikeasti ennakoitava toimeentulo, osa-aikainen yrittäjyys sekä se, että kokoaikaisia oman alan työpaikkoja ei kaikilla aloilla edes ole olemassa (esim. kuvataide ja kirjallisuus). Vaikka valmisteilla oleva yhdistelmävakuutus tulee helpottamaan työn, yrittäjyyden ja apurahatulojen yhteensovittamista, se ei tule koskemaan kaikkia luovan alan ammattilaisia eikä soveltumaan kaikkiin tilanteisiin. **Asiantuntemusta taiteilijoiden toimeentulosta tullaan siis tarvitsemaan jatkossakin.**

On ollut erittäin arvokasta, että tähän asiaan liittyvää osaamista on valtionhallinnon tasolla ja juuri Taiteen edistämiskeskuksessa. Viranomaisten välinen yhteistyö esimerkiksi Taide- ja kulttuuriviraston ja työllisyysalueiden välillä on tarpeellista jatkossakin, jotta taiteilijan ammatin luonne ymmärretään paremmin eikä taiteilijoille esimerkiksi synny turhia kannustinloukkoja. Myös Orpon hallitusohjelmassa linjataan tarpeesta ratkaista kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyviä ongelmia sekä huolehtia taidealan työmarkkinan toimivuudesta.

[1] Lahtinen, E., Ruusuvirta, M., Kautio, T., Rensujeff, K. & Leppänen, A. (2025). Taiteen ja kulttuurin barometri 2024: Taiteilijoiden työn rahoitus ja tuki. Cuporen verkkojulkaisuja 83. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Taiteen edistämiskeskuksen toiminnalla taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseksi on ollut myönteistä vaikutusta alaan. Viranomaisyhteistyön ohella esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen vuosina 2020–2024 toteuttama Reilun taiteen kampanja lisäsi tietoisuutta asiallisen korvauksen maksamisesta luovan alan ammattilaisille.

Mikäli taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistäminen jätetään pois lakisääteisistä tehtävistä, uhkakuvana on, että tällainen osaaminen ja toiminta voidaan supistaa pois viraston toiminnasta. Lakisääteisten tehtävien hoitaminen ajaa tärkeysjärjestyksessä edelle erityisesti, jos uuden Taide- ja kulttuuriviraston resurssit tulisivat joskus tulevaisuudessa tulisivat olemaan niukat.

Suomen Taiteilijaseura esittää, että lakia Taide- ja kulttuurivirastosta täydennetään seuraavasti:

2§ Tehtävät

Taide- ja kulttuuriviraston tehtävänä on:

1) edistää taidetta ja kulttuuria sekä niiden asemaa ja merkitystä yhteiskunnassa valtakunnallisesti ja alueellisesti, jollei asia kuulu muun viranomaisen toimialaan;
2) luoda edellytyksiä taiteen tekemiselle ja taiteilijoiden työskentelylle;
3) osallistua taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen;

(loppu kuten HE:ssa, numerointi huomioiden)

Taiteilijaseura pitää niin ikään tärkeänä, että uusi Kulttuurivirasto tunnistaa omassa tehtäväalueessaan myös kansainvälisyyden edistämisen.

2. Taide- ja kulttuurineuvostossa tulee olla edustettuna taiteen tekemisen asiantuntemusta

Taide- ja kulttuurineuvoston rooli on uudessa Taide- ja kulttuurivirastossa monella tapaa taiteilijapoliittisesti merkittävä – hallituksen esityksen perustelutekstinkin mukaan se käyttää ”hyvin merkittävää päätösvaltaa apurahojen jakamisessa”. Neuvosto tekee lopulliset päätökset vertaisarviointiin perustuvista apurahapäätöksistä ja taidepalkinnoista eli käyttää ylintä päätösvaltaa vertaisarvioinnin piiriin kuuluvissa kysymyksissä. **Siksi neuvostossa tulee olla mukana myös taiteen tekemisen asiantuntemusta, ja tämä tulisi ilmaista selkeämmin**.

Hallituksen esityksessä laiksi Taide- ja kulttuurivirastosta taide- ja kulttuurineuvoston jäsenyyksistä todetaan nyt seuraavasti:

4§
Taide- ja kulttuurineuvosto

- - Neuvoston jäsenten ja varajäsenten tulee edustaa taide- ja kulttuuripolitiikan asiantuntemusta laaja-alaisesti eri näkökulmista. Ennen neuvoston asettamista tulee kuulla taiteen ja kulttuurin kannalta keskeisiä tahoja. - -

Lisäksi lain perustelutekstissä (HE s. 88) todetaan:

”Neuvoston jäsenten ja varajäsenten tulisi edustaa taide- ja kulttuuripolitiikan asiantuntemusta laaja-alaisesti eri näkökulmista. Neuvoston jäsenet voisivat edustaa esimerkiksi taiteen tekemisen, tuottamisen ja välittämisen, taide- ja kulttuurialan strategisen kehittämisen, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen, taiteen ja kulttuurialan tuotantorakenteiden ja liiketoiminnan sekä taiteen ja kulttuurin vastuullisuuskysymysten asiantuntemusta. Koska neuvosto tekee vertaisarviointiin perustuvia apurahapäätöksiä, tulee varmistaa, että neuvostossa on myös riittävä taiteen ja taiteilijan työskentelyyn liittyvä vertaisuuteen perustuva asiantuntemus. Samoin on tärkeää huomioida neuvoston kokoonpanon alueellinen ja kielellinen edustavuus.”

Suomen Taiteilijaseuran näkemys on, että ilmaisu ”riittävä” on liian tulkinnanvarainen.

Esimerkiksi Ruotsissa vastaavan viranomaisen hallituksen osalta on säädetty täsmällinen luku henkilöitä, joiden tulee olla taiteilijajärjestöjen nimittämiä eli omata vertaisuuteen perustuvaa asiantuntemusta. Ruotsin valtion taiteilija-apurahoja jakavaa viranomaista Konstnärsnämndeniä koskevassa asetuksessa todetaan, että hallituksen enintään yhdestätoista jäsenestä viisi jäsentä nimetään suoraan taiteilijajärjestöjen jättämistä ehdotuksista. *(”Fem av ledamöterna utses efter förslag som får lämnas av konstnärsorganisationer.”)*[2]

Vastaava selkeä osuus tai lukumäärä olisi syytä sisällyttää lakiin Taide- ja kulttuurivirastosta. Koska Taide- ja kulttuurineuvoston kooksi ehdotetaan puheenjohtajan lisäksi 8–12 henkilöä, on osuus selkeämpi kuin lukumääräinen tavoite.

Suomen Taiteilijaseura esittää, että lakia Taide- ja kulttuurivirastosta täydennetään seuraavasti:

4§
Taide- ja kulttuurineuvosto

- - Neuvoston jäsenten ja varajäsenten tulee edustaa taide- ja kulttuuripolitiikan asiantuntemusta laaja-alaisesti eri näkökulmista. Ennen neuvoston asettamista tulee kuulla taiteen ja kulttuurin kannalta keskeisiä tahoja. Neuvoston jäsenistä vähintään puolella on oltava taiteen ja taiteilijan työskentelyyn liittyvää vertaisuuteen perustuvaa asiantuntemusta. - -

3. Taiteilijajärjestöjen suora nimeämisoikeus vähentäisi turhaa työtä sekä järjestöissä että virastossa

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että *”Taide- ja kulttuurineuvosto*

[2] Förordning (2007:1199) med instruktion för Konstnärsnämnden

valitsisi asiantuntijat asiantuntijapankkiin taiteen ja kulttuurin kannalta keskeisiä tahoja kuultuaan."

Suomen Taiteilijaseuran näkemyksen mukaan olisi hyvä, että **kunkin taidealan keskeisimmät taiteilijajärjestöt voisivat suoraan nimetä tietyn määrän henkilöitä asiantuntijapankkiin**. Tämä vähentäisi turhaa työtä sekä järjestöissä että virastossa. Jos asiantuntijapankissa on esimerkiksi 200 henkilöä, voisi vaikkapa sata eli puolet heistä olla keskeisimpien järjestöjen suoraan nimeämiä. Loput virasto voisi kutsua pankkiin itse tai poimia pienempien järjestöjen ja muiden yhteisöjen ehdottamista henkilöistä — tai niiden yksityishenkilöiden joukosta, jotka ovat itse ilmoittaneet olevansa käytettävissä.

Nykyinen malli teettää paljon turhaa työtä, kun kymmenet järjestöt ensin miettivät, ketä he haluaisivat ehdottaa ja taivuttelevat ison joukon asiantuntijoita olemaan käytettävissä, mutta loppujen lopuksi vain muutama heistä valitaan toimikuntiin. Myös virastossa joudutaan tekemään iso työ, kun käydään läpi valtava joukko ehdokkaita. Parempi olisi, jos uudessa järjestelmässä luotettaisiin ainakin keskeisimpien järjestöjen kykyyn suoraan nimetä päteviä asiantuntijoita.

Tähän liittyvänä ehdotuksena jokaisen arviointipaneelin henkilöistä vähintään puolet valittaisiin niiden ihmisten joukosta, joita keskeisimmät taiteilijajärjestöt ovat asiantuntijapankkiin nimenneet. Kuten tämän lausunnon kohdassa 2 on todettu, on hieman vastaava käytäntö taiteilijajärjestöjen nimeämisoikeudesta taide- ja kulttuurihallinnon toimielimiin käytössä Ruotsissa.

Suomessa järjestäytyneisyysaste on äärimmäisen korkea, eikä millään taidealalla ole montaa keskenään kilpailevaa liittoa. Lakiin periaatteen voisi kirjata näillä sanoin: *"Vähintään puolet taidealojen apurahapäätöksiin osallistuvista henkilöistä pitää olla keskeisimpien taiteilijajärjestöjen nimeämiä henkilöitä*." Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voitaisiin listata, mitkä kulloinkin ovat keskeisimmät taiteilijajärjestöt, eli ilman lakimuutosta voitaisiin vaihtaa "keskeisimmän järjestön" statusta, jos järjestörakenteessa tapahtuu muutoksia.

Helsingissä 26.5.2025

Hanna Hannus
viestintäpäällikkö
Suomen Taiteilijaseura

hanna.hannus@artists.fi

Teemu Mäki
puheenjohtaja
Suomen Taiteilijaseura

teemu.maki@artists.fi

Suomen Taiteilijaseura on kuvataiteen vaikuttaja- ja asiantuntijaorganisaatio, joka edustaa yli 3 000 ammattikuvataiteilijaa.